

TEZĂUR LITURGIC
19 DECEMBRIE
SF. IUSTIN POPOVICI

VIAȚA
SF. IERARH
GRIGHENTIE,
ARHIEPISCOPUL
OMIRITIEI
ETIOPIEI

BELGRAD, 1977

Архимандрит ЈУСТИН Поповић ЖИТИЈА СВЕТИХ

19. ДЕЦЕМБАР ЖИТИЈЕ СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ ГРИГОРИЈА (ГРИГЕНТИЈА), архиепископа Омиритског

ОВАЈ божански светилник беше најпре ђакон у граду Медиолану, постављен за ђакона по нарочитом откривењу Божјем. Касније он и другим градовима и селима бејаше проповедник имена Христова и искоренитељ идолопоклоничке заблуде. Беше Григорије син побожних родитеља Агапија и Теодотије, васпитан у побожности и страху Божјем, и, од младости испуњен благодати Господње, он би чудотворац и исцелитељ. Господ га припремаше за архијерејски чин, о чему га и обавештаваше преко откривења и прозорљивих отаца. Када Григорије у Медиолану оде к једном отшелнику, овај му предсказа сву његову будућност, јер беше прозорљив; он провиде и сам долазак Григоријев к њему, када Григорије беше далеко од њега тридесет потркалишта, о чему отшелник и рече своје слуги. А тамо живљаше у гори усамљен о Богу један други старац схимник. Дознавши за њега, Григорије пође к њему. А кад

се приближаваше гори на којој борављаше тај старац он угледа огњени стуб у ваздуху, и од страха паде на земљу. Затим охрабривши се устаде и крену да види каква је то огњена појава. Издалека, то му личаше на пламен; али када се примаче ближе, он угледа отшелника где иде к њему, и пришавши му целива га и назва га Григоријем, иако га никада видео није, нити знао. И проведе Григорије код овог великог старца два дана, и удостоји се дивних виђења. У поноћи виде он овог богоносног мужа на молитви: са рукама пруженим к небу стоји у ваздуху изнад земље. Григорије се дивљаше овоме призору. А сутрадан изјутра старац призва Григорија к себи, па му тихим и кротким гласом рече:

„Хајде, пријатељу и брате, причестимо се свекорисним миомиром Божјим, јер си ти ради тога дошао к мени грешноме да сазнаш оно што је мени откривено о теби. Дакле, ти ћеш видети град Рим, помолићеш се у цркви светог мученика Бонифатија и Аглаиде; одатле ти ваља отпловити у Александрију; затим у Етиопији^[4] проповедати реч истине, па отићи у Омиратски град Награн,^[5] заузет од стране Омиритског цара Дунаана, и у Награну благовестити апостолско учење; тамо ћеш, пошто извршиш велика и славна дела, умрети и

прећи у небеска насеља праведних. Но многе ћеш муке доживети од непокорних Јевреја што живе у Омириту, и многе ћеш од њих обратити к Богу, јер ће ти благи Господ бити помоћник, и Он ће те умудрити и упућивати. А тамо ћеш бити рукоположен за архиепископа од стране преподобњејшег патријарха Александријског“.

Чувши то блажени Григорије стаде говорити да он није достојан тога што му предсказује старац, и зажеле да још остане код старца. Прозорљиви муж разјасни Григорију и јављење, које виде сам Григорије. А виде он врховне апостоле Петра и Павла где ставише омофор на рамена Григоријева, што предзнаменоваше благодат архијерејства коју је имао добити Григорије. Много се дивљаше блажени Григорије овој чудесној прозорљивости старца, од кога се не сакри ни оно што он сам виде насамо, и рече: Слава Богу који тако дела у онима који Га љубе; нека буде воља Господња!

Након два дана старац отпусти Григорија с љубављу га целивавши; и Григорије оде тужан због растанка са таквим божанственим мужем, горећи к њему пламеном љубави, и увек га се сећајући. Григорије отпутова одатле најпре у Картагину, и дуго време остаде тамо, проповедајући реч Божију и исцељујући свакојаке болести. Затим, по промислу Божјем,

отпутова у Рим и помоли се храму светог мученика Бонифатија и Аглаиде. А када дође на гроб светог апостола Петра и са сузама се баци на земљу, њему би виђење: врата небесна виђаху се отворена и неизрецива светлост сијаше; и гле, свети апостол Петар, држећи кључ у десној руци, изађе из небесних врата и иђаше к њему са великом славом и блистава лица, и рече гледајући га радосним очима: „Чедо Григорије, сада дођох овамо по милости Господњој, а пре тога бејах са осталим апостолима у Награну, Омиритском граду, служећи онима који страдају за Господа нашег Исуса од Дунаана Јеврејина и укрепљујући свакога од њих у побожности; и помоћу Господњом сви се они противставише вољи законпреступног Јеврејина, и јуначки се борише за побожност, и пострадаше за истину, и сада су на небесима са оцима који се од памтивека удостојише бесмртне части. Ја дођох овамо да посетим овај град, а брат Павле, поборник цркава по васељени, растаде се са мном у Јерусалиму и оде у Персију. Ти пак, чедо, гредећи добрим путем, постарај се угодити Господу, свагда се поучавајући у закону Његовом, знајући да живот и красота овога света пролазе као сан и сенка; и бићеш блажен ако течење своје завршиш како си почео; ходећи по вољи Господњој, многе ћеш привести страху

Господњем. Ето, теби се већ припрема престо на небу од самог Владике, и ти ћеш добити награду заједно с нама“.

Рекавши то апостол оде, и виђење се заврши. А Григорије, дошавши к себи, опет паде на земљу називајући себе бедником и грешником. После дуге молитве он отиде у своје обиталиште; и те ноћи он у сну виде светог апостола Павла који му даје суд пун јелеја, што беше предзнак благодати свештенства и архијерејства.

Григорије, примивши у сну тај јелеј из апостолових руку, тог часа се пробуди и радосна срца запева: Полете из срца мога реч добра, јер ме Бог помаза јелејем радости. [6]

После тога Григорије напусти Рим и отпутова у Александрију, сваки дан улазећи срцем к Богу, и напредујући из силе у силу, испуњавајући се божанских превеликих дарова.

У то време, када цароваху благочестиви цареви: у Грчкој Јустин, а у Етиопији Елезвој, Дунаан Јеврејин, који цароваше у Омиритској земљи, подиже гоњење на хришћане и стараше се да у својој царевини истреби и само име Христово.

Он лукавством заузео славни град Награн који вероваше у Христа, и погуби огромно мноштво хришћана: једне у огњу сажече, друге мачем посече, а благочестивог кнеза Арету са најугледнијим грађанима уби. Чувши о томе,

благочестиви цареви Јустин и Елезвој веома се ожалостише због невино проливане крви хришћанске; и писа Јустин Елезвоју подстичући га да иде у рат против поганог Дунаана, да освети крв невину. Достојан хвале цар Елезвој испуни се ревности, скупи сву своју војску и крену у рат противу скверног Дунаана. У току тог великог рата Елезвој, уз помоћ Божију, разби пукове Дунаанове и сву војску његову уништи потпуно, а њега самог и његове сроднике посече мачем. Освојивши Дунааново царство, Елезвој га стаде ревносно чистити од јеврејских и незнабожачких заблуда, распростирући у њему славу имена Господа нашег Исуса Христа. И многи од Јевреја и тамошњих Омиритских незнабожаца пожелеше да се крсте, али у њих тада не беше ни епископа, ни свештеника, ни ђакона, нити иједнога клирика, јер скверни Дунаан беше у Омиритском царству уништио све људе духовнога звања. Због тога се блажени Елезвој обрати молбом Александријском патријарху. Обавештавајући га подробно о томе како му је Бог помогао да васпостави хришћанство у Омиритској земљи, цар мољаше патријарха да му изабере човека мудра, речита, добродетељна и добра познаваоца Старог и Новог Завета, да га рукоположи за епископа и пошаље к њима у Омиритску земљу са свим

оним што је потребно за Цркву.
Када овакво писмо стиже у Александрију, патријарх се са свима хришћанима обрадова због помоћи Божје, послане с неба хришћанима противу незнабожаца, и стаде брижљиво тражити човека достојна, да га посвети за епископа и што пре пошаље Елезвоју. Многе људе привођаху к патријарху, али му ни један од њих не изгледаше достојан епископског чина. Стога се патријарх ноћу обрати пламеном молитвом Господу, да сам Господ изабере и укаже човека, достојног таквог звања и дужности. У време такве молитве патријарху се јави у виђењу свети апостол Марко, наређујући му да нађе ђакона Григорија, који је недавно дошао у Александрију и станује код неког Леонтија, да га посвети за епископа и пошаље Елезвоју, пошто је Господ управо ради тога и довео Григорија у Александрију. Сутрадан изјутра патријарх одмах посла да пронађу Леонтијеву кућу. Кућа би пронађена и Григорије приведен патријарху. Патријарх га стаде распитивати, ко је он и откуда је. Затим му исприча своје виђење, и обавести га о потреби Цркве, па га стаде подстицати да се прими епископског чина. Григорије се опомену оног старца схимника из околине Медиолана како му прорече да ће примити архиепископски

чин од Александријског патријарха, очи му засузише, и он рече: Нека буде воља Господња! чини, владико, како хоћеш, по заповести Господњој.

Патријарх одмах посвети Григорија за презвитера, а затим и за архиепископа. При томе догоди се необично чудо: у току службе лице Григоријево се измени, постаде светозарно као огањ, сијајући благодаћу Свесветога Духа, а од одјејања његовог излажаше дим миомирисног мира и изванредних мириса, и сву цркву испуни дивним мирисом. То је трајало за све време Божанствене службе; очи беху уперене на светог Григорија, и сви се дивљаху таквоме чуду. Видеше то и изасланици Елезвоја, и чуђаху се; а касније о свему томе обавестише и цара. После посвећења и духовног разговора с патријархом, свети Григорије би отпуштен с посланицима Елезвојевим, имајући са собом потребан му клир и све неопходно за уређење Цркве. Брзо они стигоше до Етиопије, а затим и до Омиритске земље. Благодестиви цар Елезвој се веома обрадова доласку архиепископа Григорија, а нарочито када сазнаде да је он изабран по откривењу Божјем и да се у време хиротоније на чудесан начин обелодани живећа у њему благодат Светога Духа. Он срете Григорија са великом чашћу, прими га с

љубављу и повери му сву своју државу. И обилазећи с архиепископом Григоријем градове у Омиритској земљи, цар зидаше свете храмове, украшаваше гробнице светих мученика, убијених за Христа од нечестивог Дунаана, и привођаше неверне крштењу. У граду Награну Елезвој постави за кнеза сина светог мученика Арете, и подиже велелепну цркву у част светог Васкрсења Христовог, другу у част Пречисте Богородице, трећу у име светог мученика Арете и оних с њим, и то недалеко од куће где је некада живео свети мученик. И по другим градовима би брзо сазидано много цркава, које свети Григорије сам освећиваше и постављаше презвитере и ђаконе, поверавајући им добру паству оваца Христових.

Блажени цар Елезвој задржа се у земљи Омиритској тридесет шест месеци после смрти Дунаана, и пошто све добро уреди и устроји, намисли се вратити на свој престо у Етиопију. Сазвавши са светим Григоријем све велможе, кнезове, бојаре и саветнике, он се стаде саветовати с њима којег би благоверног, разумног, кротког и богобојажљивог мужа изабрали и поставили на Омиритски царски престо. Сви саветници одговорише цару: ти знаш, и кога Бог теби открије, тога и постави, пошто у нас нема ни једнога који је сличан теби

по памети и достојан царскога венца. – Тада се цар обрати архиепископу и рече: Ово је твој посао, часни оче и учитељу наш! ето пред твојим лицем су сви кнезови, велможе, војници, мали и велики; кога ти хоћеш призиви, и у име Господа нашег Исуса Христа помажи на царство, јер сви ми који смо дошли из Етиопије, ако хоће Бог, желимо се вратити натраг. – Свети архиепископ одговори: Добро си расудио, благочестиви царе! јер као што је срце твоје у руци Божјој, тако и реч твоја би ти дана од Бога. Зато је добро свагда односно сваког посла најпре питати Оца нашег који је на небесима, и како Он нареди тако и радити.

Рекавши то, блажени устаде са свога места, мало се удаљи од њих, па окренут истоку преклони колена на молитву. Уздигавши очи и ум на небо, и подигавши руке увис, он се усрдно и дуго мољаше, да сам Бог, који зна живот и мисао свакога, покаже им човека, достојног да буде цар. Док се архиепископ мољаше, невидљива сила Божија одједном подиже у ваздух неког мужа, по имену Аврамија, пренесе га и постави пред цара Елезвоја. Запрепашћени, сви дуго време клицаху: Господе помилуј! – А архиепископ рече: Ево, кога захтевасте помазати на царство, њега и оставите овде за цара, и ми ћемо бити с њим једномишљеници, и

Господ ће нам помагати. – И велика радост обузе све због оваквог Божјег промишљања.

После тога цар Елезвој узме указаног Богом мужа Аврамија, одведе га у цркву Пресвете Тројице што је у царском граду Афари, обуче га у царску порфиру, и стави му на главу диадему; онда свети Григорије изврши над њим царско помазање, и принесена би Бескрвна жртва за царе и за све људе, и оба се цара причестише Божанским Тајнама из руку архиепископа. А по завршетку свега, сви присутни кликнуше: Многаја љета Елезвоју, цару Етиопскоме! – Затим: Аврамију, христољубивом цару Омиритском, многаја љета! – И опет обојици заједно: Елезвоју и Аврамију, благочестивим и богољубивим царевима, многаја љета! – И сви певаху „Многаја љета“ по трипут. Потом сви ускликнуше: Григорију, свјатјејшем архиепископу нашем, наставнику и учитељу мирна и здрава многаја љета! – После тога: Свој хришћанској војсци и свима верујућим људима многаја љета!

Затим, ушавши у царске палате, сви се весељаху и пиروваху, радујући се о Господу Богу Спасу своме и о благочестивим царевима својим.

Елезвој остаде још тридесет дана у Омиритској земљи, поучавајући и упућујући новог цара да побожно и правично рукује и управља царством

и да у свему слуша свјатјејшега архиепископа Григорија, духовног оца свог. Изабравши из Етиопске војске петнаест хиљада храбрих људи, Елезвој их остави новоме цару за помоћ и заштиту царства, и врати се у Етиопију. Тамо, након мало дана, оставивши Бога ради своје земаљско царство, он отиде у пустињу, и у близини једног манастира затвори се у тамној келији, и не изиђе из ње до блажене кончине своје; храну пак примаше кроз прозорче од тамошњих монаха. И тако поживевши још много година суровим испосничким животом, он пређе у Царство небеско.[7]

Толико славан и богат цар, остави свима такав пример смирења и драговољног сиромаштва! А по престављењу његовом онамошњи монаси испричаше овакву ствар. Један млади брат, слат из манастира на послушање, залажаше у крчму, и опијајући се вином падаше у грех нечисте страсти телесне. А једнога дана, учинивши уобичајени грех и враћајући се преко пустиње у манастир, он залута у неку дубодолину, и тамо насрну на њега огромна змија да га убије. Млади монах наже бежати, врдајући тамо-амо, да би се избавио од змије, али га ова хитро сустизаше. Када се на монаха, притешњеног одасвуд, устреми змија да га прогута, монах се опомену блаженог цара Елезвоја, обрати се змији и рече

јој: Молитвама праведног и свјатјејшег Елезвоја одступи од мене! – А змија, као постидевши се светог имена Елезвоја, застаде, и по Божјем наређењу добивши глас човечји рече монаху: Како могу да те поштедим, када ми се Ангео Божји јави и нареди ми да те поједем због нечистоте твоје и греха: јер ти си дао завет да служиш Господу у чистоти, а сада скврнавиш тело своје и тиме разгњевљујеш Духа Светога. Монах, чувши змију где говори човечјим гласом и изобличава његова дела, осети да нема изговора, и с трепетом мољаше змију и преклињаше је да га поштеди. Змија му на то рече: Што ме тако преклињеш? Најбоље је: закуни се ти мени, да више нећеш испуњавати своју телесну жељу, и ја ћу те пустити. – Монах се стаде клети, говорећи: Кунем се Богом који живи на небу и молитвама чесног цара Елезвоја, да више нећу гњевити Господа мога, кога сада љуто гњевљох телесном нечистотом.

Чим то монах изговори, огањ паде с неба и спали пред њим змију. Обузет страхом и трепетом, монах оде у свој манастир, и више не учини грех блуда него оконча свој живот у добром покајању.

За време царовања у земљи Омиритској благочестивог цара Аврамија, блажени архиепископ Григорије, поставивши по

градовима за епископе људе учене и красноречиве, саветова цару да свима Јеврејима и незнабошцима што их беше у његовом царству нареди да се крсте или да се подвргну смртној казни. А када таква наредба изиђе од цара, мноштво Јевреја и незнабожаца са женама и децом, из страха од смрти, стадоше приступати светом крштењу. Тада најстарији и најискуснији у Закону Јевреји, сабравши се из свих градова, одржаше тајни сабор и саветоваху се шта да предузму. И говораху међу собом: Ако се не крстимо, онда ћемо по царевом наређењу бити побијени и ми и наше жене и деца. – Неки од њих говораху: Да не бисмо умрли превременом смрћу испупимо цареву вољу, а тајно ћемо држати нашу веру. – Други пак саветоваху држати се свог Јеврејског закона не лицемерно него отворено; и говораху: да не бисмо пали у руке Бога Одмаздитеља, и још горе пострадали. – Неки приговараху: Ми видимо да Бог наш не захтева више од нас тај подвиг, јер благоречивог цара нашег Дунаана и сву војску његову Он предаде у руке Елезвоју; и шта да радимо, ми не знамо. – Некоји предлагаху: Ако хоћемо и да сачувамо наш Закон и да останемо читави, онда уклонимо се тајно, један по један, из ове земље, сваки узевши своје, да не бисмо са телом погубили и душе своје. – Други

примећиваху: Ако желимо побећи, дознаће за то хришћани, и несумњиво нас побити.

И сви беху у страшној недоумици, шта да раде. А бејаше међу њима један веома мудар законоучитељ, по имену Ерван, који знађаше сав Стари Завет, одличан познавалац световне философије; и он им рече: Сви ви говорите ништарије, и никакве користи нема од тога што ви предлажете. Стога ако хоћете да послушате мене, онда хајдемо сви скупа к цару и архиепископу Григорију и предложимо им да они одреде своје учитеље које хоће, да се препиру с нама о вери и закону. Ако нас они победе, онда ћемо ми са оправданим разлогом постати хришћани; а ако нас не победе; онда ће сами увидети да нас неправедно приморавају да одступимо од закона нашег. Испитајмо их, и дознајмо каква је њихова вера. Ако је истинита, онда да поверујемо да је Месија већ дошао, а ми то нисмо знали. Ако се пак њихова вера покаже лажна, онда ће нам бити јасно да за Бога умиремо и са радошћу примамо смрт.

Када Ерван то изговори, сви се уплашише и рекоше му: Видимо да ти хришћанима помажеш. Зар не знаш да је вера наша истинита; како ћемо је оставити? – Ерван одговори: Ни једну рђаву реч ја не изговорих пред вама, браћо. Али знајте, овако или онако

ми ћемо бити присиљени од њих да се крстимо. Стога, ако ме не послушате, нећу бити крив ни за једнога од вас, пошто, ако и не испитате путем препирке веру њихову, ви ћете је морати и без испитивања примити, и поступити како они нареде. Ако пак не примите њихову веру, они ће вас несумњиво убити.

Чувши то, сви послушаше Ервана, и написавши молбу послаше је цару. Прочитавши је, цар се разјари и беше готов да их све преда на смрт. Али се уздржа, не желећи ништа предузимати без савета архиепископа Григорија, коме и посла молбу. Прочитавши је, блажени одговори цару: Изврсно и одлично кажу Јевреји, да је боље веровати драговољно, по убеђењу, него насилно, по принуди. Стога их остави, царе, да најпре обаве препирку с нама, па после тога поступи с њима како хоћеш.

Цар пристаде на савет светитељев, и Јеврејима би дато четрдесет дана ради припремања за препирку, да би они у току тих дана нашли међу својим учитељима какве желе, и без бојазни дошли на препирку. А кад истече тај рок сабра се безбројно мноштво Јевреја, имајући у својој средини не мало веома мудрих равина (= учитеља), одличних познаника Закона, спремних и вичних за препирку. И препирка о вери одржа се у престоном граду Атари, у присуству цара и

васцелог сената његовог, архиепископа и свега клира црквеног, и многобројног народа хришћанског који дође да слуша препирку. Дођоше и Јевреји са својим књижевницима и законоучитељима, силнима у речи. Јевреји поставише према архиепископу Ервана, као најглавнијег и најречитијег говорника, одличног познаваоца Закона и пророчких књига, и изврсног зналца световне философије. Када на дати знак настаде тајац, отпоче разговор и препирка између архиепископа и Ервана.[8] Углавном, препирка је текла на следећи начин. После дугог ћутања свети архиепископ Григорије отпоче разговор упутивши премудром учитељу јеврејском и свему збору њиховом овакво питање: Пошто је прошла ноћ и грануло Сунце Правде, зашто се препирете, противећи се Светлости Његовој и не верујући у Њега? – Ерван одговори: Ако је Сунце Правде грануло, и ми се противимо, како ти кажеш, светлости Његовој, верујући у Бога законитога, онда утолико више ви као незнабошци, држећи туђе учење, противите се светлости правде, укоравајући Божански закон, дани нам од Бога. – Архиепископ рече: Ми смо од незнабожаца, али чије смо ми саздање и творевина? – Ервин одговори: Очигледно је да сте Божје саздање и творевина. – Архиепископ упита: Ако смо ми,

као и ви, Божја створења, онда какво то велико преимућство стекосте ви у поређењу с нама? – Ерван одговори: Онакво какво имамо над Египћанима. – Архиепископ рече: Добро је што си се сетио Египћана, онда покажи своје преимућство над њима. – Ерван одговори: Зар ниси читао о великим чудесима у Египатској земљи, у Црвеном мору, у пустињи, која Бог чињаше преко Мојсија, по изласку Израиља: потопи Египћане а спасе Израиљ? – Архиепископ на то рече: Нема никакве разлике између вас и Египћана, јер њих Бог потопи у мору, а вас за злоћу вашу погуби на земљи. Прешавши Црвено море као по суху, ви потонусте у пристаништу, жестоко у пустињи скончавши: јер од преко шест стотина хиљада људи само се њих двојица, Халев и Исус Навин, удостојише видети обећану земљу.[9] Ево како вас је Бог претпоставио Египћанима! – Ерван упита: А коме Бог посла ману у пустињи? – Архиепископ узврати: А теби шта изгледа драгоценије: месо које једосте у Египту, или мана послана у пустињи? – Ервин одговори: Очигледно је да је мана драгоценија. – Архиепископ упита: Зашто онда ударисте мишљу назад, пожелевши свињско месо и бели лук и разноврсну египатску храну,[10] а ману омрзосте?

После тога отпоче препирка о Пресветој Тројици. Ерван говораше: Хришћани исповедају три Бога: Оца и Сина и Светога Духа. А Бог је рекао на Синају: Чуј Израиљу, Господ наш, Господ је једини, и нема другог Бога осим њега.[11] Значи: хришћани поступају противно закону Божијем,штујући не Једнога Бога него Три. – Архиепископ побијајући то говораше: Ми почитујемо Једнога Бога, Творца свих, само у Три Лица: Оца и Сина и Светога Духа, но у једном Божанству. И за доказ навођаше ове речи Давидове: Речју Господњом небеса се утврдише, и Духом уста његових сва сила њихова (Псал. 32, 6). – А смисао ових речи архиепископ објашњаваше овако: Господ јесте Бог Отац; Реч Његова јесте Бог Син: Дух уста Његових јесте Бог Дух Свети; на тај начин се откривају три Божанска Лица а једно Божанство: јер Син и Дух је Оцу саприродан, сабеспочетан, савечан и сапрестолан. Затим свети Григорије навођаше о крсту и смрти Господњој старозаветна писанија, пророштва и праслике, као: И живот ће твој бити као да виси пред очима твојим (5. Мојс. 28, 66); – и о томе да ковчег Нојев бејаше праобраз крста, и шума Садекова са овном који би принесен на жртву место Исака (Ј Мојс. 22, 13); о жезлу Јосифовом, коме се Јаков поклони (1.

Мојс. 47, 31); о крстоликом благослову синова Јосифових од стране Јакова (1. Мојс. 48, 13-15); о жезлу Мојсијевом који раздвоји море (2. Мојс. 14, 11-29); о Мојсијевом подизању руку увис ради победе над Амаликом (2. Мојс. 8, 14); о бакарној змији, подигнутој у пустињи (4. Мојс. 21, 4-9); о дрвету које заслади горку воду у Мери (2. Мојс. 15, 22-26); и о многим другим тајанственим прасликама које се налазе у Закону.

И продужи се препирка све до увече, силно вођена и од једне и од друге стране; али се ипак у свима питањима архиепископ показа као победилац, јер пре њега говораше Дух Свети, као што је речено у Светом Писму: Ви нећете говорити, него Дух Оца нашега говориће из вас (Мт. 10, 20). Пошто наступи вече, а препирка се још не беше завршила, цар устаде са свога престола, као и архиепископ, и сабор се разиђе одложивши препирку до сутрадан.

Јевреји пак окружише Ервана, радосно га грлећи, целивајући и величајући што је како ваља одговарао хришћанима. На то им Ерван говораше: Молите се да нам помогне Закони Бог, пошто сами видите да је архиепископ врло промућуран човек, и није лако победити га. – Но они сокољаху Ервана да без бојазни и смело води препирку с архиепископом.

Сутрадан опет се сабра сабор; цар и архиепископ седоше; Јевреји са Ерваном такође дођоше. И поново настаде препирка, али се не оконча ни тог дана, ни трећег, ни четвртог, па чак ни петог. Свих тих дана цар са целим сенатом присуствоваше препиркама, са задовољством слушајући шта се говори и радујући се богоданој премудрости и разуму свјатјејшег архиепископа свог. И стварно, имало се шта чути и шта запамтити када су тумачена многа пророчка и објашњавана многа тајанствена места Светога Писма. У беседи о оваплоћењу Господа Исуса Христа и о Пречистој Дјеви, архиепископ навођаше речи пророка Исаије: Ето девојка ће затруднети и родиће сина (Ис. 7, 14). На примедбу Ервана да је Марија родила само простога човека, а не Бога, архиепископ одговараше овим речима: И наденуће му име Емануил, које ће рећи: с нама Бог (Мт. 1, 23. = Ис. 7, 14). – Ерван говораше: Како је женска утробаместила страшно величанство Божанства? – Архиепископ одговараше: Онако како је шатор Авраамовместио Бога под Мавријским дубом, када Бог сиђе да обедује с Авраамом (1. Мојс. 1-33). – Ерван узврати: Како то огањ Божанства не сагоре женско тело? – Архиепископ одговори: Као што огањ не сагоре купину на Синају (1.

Мојс. 3, 2-4), тако и Божанство не повреди девичанску утробу: Дјева роди, и Дјева остаде. – Ерван на то рече: Рођење од Дјеве било је привидно а не стварно, јер је немогуће да се при порођају не поремети утроба, и јасно је свима да је то нетачно. – Архиепископ одговори: У време када Авакум уђе у лављу јаму, а врата јаме беху закључана и печатима запечаћена, реци ми, како је он ушао и изишао не отворивши врата и не повредивши печат?[12]

У трећи дан после препирке Ерван покуша да бежи, али га остали Јевреји задржаваху говорећи: Ако нас ти оставиш, онда ћемо сви погинути. Зато остани с нама борећи се на све могуће начине, не би ли нам Бог помогао. А ако и будемо побеђени у препирци, онда имамо друге начине противљења, у којима нас неће моћи победити. – На молбу њихову Ерван остаде.

Када у току препирке Ерван поче прекоравати хришћане што се клањају светим иконама и стаде свете иконе називати идолима, а оне који им се клањају идолопоклоницима и противницима Божјег закона, и говораше да је Бог заповедио не градити „ликове резане нити какве слике“, [13] тада га архијереј упита: Када у дане Ноја би потоп, на који се начин он спасе? – Ерван одговори: Спасе се ковчегом,

начињеним од дрвета. – Архиепископ узврати питањем: Је ли могао Бог без ковчега спасти Ноја од потопа, или није могао, како ти мислиш? – Ерван одговори: Мислим да је могао, јер је речено да је Богу све могуће. – Архиепископ на то рече: Ако је Бог могао то, зашто је онда захтевао ковчег да би спасао праведника? Не следи ли из тога закључак, да је Ноје требао за спасење своје узети благодарност ковчегу а не Богу? – Не, нипошто! одговори Ерван; хвалу треба узносити Господу а не мртвој ствари. – Архиепископ онда рече: Ипак ти признајеш да је Бог помоћу мртве ствари, ковчега, устројио спасење Ноју. Тако и нама Бог устројава наше преко ових видљивих икона, јер оне, иако су бездахне, ипак су одређене за Наше спасење. Гледајући на иконе, ми се умом узносимо ка Прволику и запаљујемо у себи жељу за Богом и богоугодну ревност; а сликамо ми не идоле него Господа нашег Исуса Христа, и то по Његовој човечанској природи, а не по Божанској која је неописива и неуобличљива. И као што Ноје због спасења свог у ковчегу принесе благодарност Богу начинивши жртвеник, тако и ми благодаримо Христа Бога изображавајући лик Његов, икону Његову, јер се ми Његовим телесним домостројем спасења избависмо мисленог потопа; и Његову човечанску природу

ми сматрамо као други ковчег, којим Он понесе грехе наше, и обоживши нас Својим Божанством узнесе нас на небо. Њега, који беше видљив за телесне очи, ми сликамо бојама, изражавајући пречисто обличје Његове човечанске природе, и под видом телесног обличја Његовог ми се уједно поклањамо и Божанству Његовом, и почитујемо у Њему доличним поклоњењем подједнако Оца и Светога Духа.

Међутим Ерван, хулећи и надаље свете иконе, говораше: Чудим се вашим хришћанским баснама које кажу да Бог даје Своју благодат иконама, намаланим на зидовима и даскама, које никада ходиле нису нити говориле. – Оповргавајући то тврђење, архиепископ упита: Реци ми, Ерване, зашто Бог даде плашту Илијином Своју благодат коју не даде Јелисеју, и претпостави мртви плашт живоме пророку? То би зато што пророк сам не могаше прећи Јордан него воду његову раздели плаштом и пређе по суху; и тако, чудо које не могаде учинити Јелисеј, учини мртви плашт.^[14] Исто тако, и Мојсију који чињаше чудеса у Египту, зашто Бог не дарова њему већ штапу његовом чудотворну силу, те он штапом претвори воду у крв, раздвоји море, и изврши друга страшна и славна чудеса? Осим тога, скинија, ковчет

завета, златни суд са маном, таблице, жезал Аронов, жртвеник, кадионица и светњак; све те ствари не имађаху ли велику благодат Божију, иако беху мртве, начињене рукама људским од видљиве и опипљиве грађе? Међутим оне беху обасјаване славом Божијом, испуњаване и окружаване облаком, и недоступне никоме сем свештеницима и левитима, и нико их није смео додирнути, пошто оне беху божанствене и свете. А кад је тако било у Старом Завету, зашто се онда чудити у Новом Завету благодати која се даје светим иконама?

Ерван опет примети: У псалмима је речено: Идоли незнабожаца су сребро и злато, дело руку човечијих (Псал 113, 12). – Архиепископ узврати: И ја не оспоравам то да идоли незнабожаца, који не знају Бога, јесу идоли, пошто су они слике оних који безбожно провели живот у свакојаким нечистотама: врачари, чаробњаци, убице, блудочинци, и сви они од таквог живљења љуто изгибоше; за успомену на њих неки и начинише идоле; а доцнији нараштај, прелашћен и ослепљен Сатаном, претвори их у богове и клања им се. А и ви то исто чињасте, клањајући се киповима, приношасте им на жртву синове и кћери, проливасте невину крв, крв ваших синова и кћери које приношасте на жртву хананским киповима, који су идоли. А

што ми сада израђујемо слике светитеља Божјих, то нису идоли већ чесне иконе. Јер ми израђујемо иконе оних који знађаху Бога, и вероваху у Њега, и угодише Му светошћу и правдом, и беху људи чесни, свети и мили Богу, и благодаћу Божјом сатворише премнога чудеса: они васкрсаваху мртве, исцељиваху болесне, слепе, хроме, глуве, ослабљене, губаве, изгоњаху демоне, кончина им биваше чесна и спомен славан и вечан; јер: Чесна је пред Господом смрт светаца његових; спомен праведника је с похвалама, и праведник ће се спомињати вечито (Псал. 113, 12; 115, 6; 111, 6). Када Ерван опет поче булазнити, говорећи да се иконе ни по чему не разликују од идола, архиепископ рече: Твоја одећа, Ерване, и скинија, обе су начињене од вуне и лана, а да ли имају подједнаку силу? Твој жезал и жезал Аронов који је процветао, имају ли подједнаку част? Крчаг у кући твојој и суд са маном, јесу ли подједнаки за тебе? Ковчег твој у који стављаш што је потребно за тебе, и ковчег завета, имају ли подједнаку славу? Огањ и јелеј који ти зажижеш у кући својој ради осветљења, зар ћеш упоредити са златним седмосветњаком? Кућа у којој живиш, и храм који подиже Соломон, зар ћеш сличити једно с другим? Нипошто, него ћеш све то почитовати неупоредљиво више, јер у

њима понекад благодат Божија пребиваше. На такав начин схвати и то, да је једна ствар идол – обличје пагубнога лица и у паклу погруженога, а друго је икона светог угодника Божијег, од које нам се излива благодат Господња молитвама изображеног на њој.

Говори Ерван и о анђелима да су они бестелесни, као што Писмо каже: Господе, чиниш духове да су ти анђели (Псал. 103, 4), но хришћани се и поред тога не стиде да их малају на иконама, дајући бестелесним духовима телесно обличје. – На то архиепископ одговори: Ти не знаш шта говориш, јер ми смо од вас научили изображавати анђеле. – Ерван се успротиви: Никада у нас није било тога. – Архиепископ упита: Ти си проучио цео Стари Завет, и то ли ниси сазнао? – Ерван одговори: Жив ми Господ, ја не знам да су икада код нас била рађена и почитована изображења анђела! – Архиепископ на то рече: Нема сумње, ви отпочесте ту ствар: Када Соломон подиже храм Богу, не начини ли он над светилиштем херувиме славе који заклањаху олтар? Исто тако не изради ли он херувиме и над првим вратима светилишта и над другим? Па и у скинији, устројеној Мојсијем, не беху ли ликови херувима над ковчегом завета? Такође и на завесама не беху ли извезена лица херувима? И све те слике

анђела, заједно са скинијом и храмом, не беху ли почитовани од вас? Када ви, дакле, изобразивши бестелесна бића, указивасте им поштовање, зашто онда укоравате нас што изображавамо и почитујемо лица оних светих људи, који у телу угодише Богу?

То и много слично томе говораше се у четврти дан препирке! А кад паде вече и цар са архиепископом устадоше са својих места, сабор се разиђе у очекивању да се сутрадан оконча препирка и дочека славље победника. Јевреји се радоваху због Ервана што је добро одговарао и задавао питања архиепископу, и бодрећи га говораху му: Ти се добро бориш, не бој се, него се још чвршће држи, јер видимо да је Бог с тобом! Нека се не плаши срце твоје; очигледно је, цар вас обојицу слуша са задовољством. – Ерван им одговори: Браћо, тај човек ме много превазилази разумом и речитошћу, и мени је немогуће победити га; ви сами слушате како он сва моја расуђивања, оповргнувши их и посрамивши, претвори у ништа.

Сутрадан рано зором, када најмудрији Јевреји поново дођоше к Ервану, он им рече: Браћо, искрено вам тврдим, мене ће победити архиепископ, јер ноћас ја у виђењу видех пророка нашег Мојсија и Исуса о коме се међу нама води препирка. Ја их видех као да стоје на

крову неког храма и разговарају; и видех Мојсија где се клања Исусу са рукама сложеним на грудима, као да су свезане, и са страхом стоји пред Исусом као пред Господом Богом својим. Ја се чуђах томе, и када ми се отворише уста рекох: Господине Мојсије, је ли добро то што радиш?- А он се окрете и запрети ми говорећи: „Престани, не грешим ја клањајући се моме Владици, јер нисам од сличних теби и исповедам Творца мог и Господа, зашто задајеш муке праведном архиепископу противећи се истини? Но наредног дана ти ћеш бити побеђен од њега, и поклонићеш се, као и ја, Господу Исусу Христу“. – То видех, браћо, а шта значи не знам, али ја нећу клонути у борби за наш Закон, док сам Бог не устроји онако како хоће. Многе, чувши то, захвати сумња и обузе недоумица. А кад се раздани и сабра сабор, дође цар са сенатом и архиепископ са клиром, и слеже се мноштво народа, појави се Ерван са многим помоћницима својим законоучитељима, и опет отпоче *препирка*, као и ранијих дана. А један учени нотарије[15] архиепископов, кога он беше довео из Александрије, брзописац, присуствоваше тамо и записиваше све речи и архиепископове и Ерванове. Уз помоћ Светога Духа, дејствујућег у устима архиепископа, противничка страна доживљаваше поразе а

наша одношаше победу о Господу. Архиепископ се у свима расуђивањима јављаше као победник, а Ерван малаксаваше, малаксаваху и јеврејски законоучитељи који му помагаху. Ипак злоћа их ослепи, те ушима тешко слушаху и очи своје затвараху пред истином. И беше потребно да светитељеве речи пропрати сила вере и чудо које би изобличио злоћом отврдоглављене и посрамило њихово неверје, што се стварно и догоди на следећи начин.

Када Ерван у препирци би већ потпуно побеђен, он узвикну: Зашто губимо време у дугим говорима и расуђивањима? Ја ћу завршити ову препирку. Ако хоћеш, архиепископе, да ја без претварања верујем у Исуса твога, да је Он истинити Бог, онда ми покажи Њега жива, да бих видео и говорио с Њим, и тада ћу признати да нас ви хришћани савладасте и победисте..

Када Ерван то рече, скуп Јевреја повика к њему: Молимо те, учитељу наш, немој обманути себе и постати хришћанин, него буди јунак и држи се истине, јер ти знаш да нема ничег истинитијег од Јединог Бога отаца наших. – Ерван им са гњевом рече: Шта ви булазните? па чујте: ако ме он увери да постоји Онај о коме предсказаше пророци, шта онда друго хоћете да очекујете? Архиепископ, видећи да он говори искрено а не притворно, рече му: Ерване, ти уносиш велико

искушење и твој захтев је изнад сила, јер ти тражиш не људе него Бога. Ипак, да би се уверио ти и они што су с тобом, и да би се утврдила срца верујућих, Господ је моћан и то учинити. Само реци коначно, како желиш да те уверим? – Ерван одговори: Умоли Владика твог, ако је Он на небу, као што кажеш, нека сиђе овамо и јави се мени да разговарам с Њим. И кунем се Господом да ћу одмах поверовати у Њега, и крстићу се.

Када Ерван то рече, онда сво мноштво Јевреја повика говорећи: Стварно, архиепископе, докажи нам на делу истинитост твојих речи, покажи нам Христа твог, да бисмо ми, немајући више шта да приговарамо, поверовали у Њега са страхом. – И сви са виком наваљиваху на светог Григорија, да им Христа покаже опипљиво, ако је Он жив после распећа и смрти. Затим Јевреји стадоше говорити међу собом: А ако нам архиепископ покаже Христа свога, шта ћемо онда радити? Тешко нама, ми ћемо и против воље морати постати хришћани. – Једни од њих говораху: Ако нам он покаже Христа, зашто онда не поверовати у Њега? – Неки пак збораху: Како је могуће показати Онога који је као убијен човек умро, и већ је толико година прошло од дана Његове смрти? Где ће се наћи тело и дух Његов, када су се све кости и жиле давно

расули?

Међутим архиепископ, увиђајући огромну важност овога дела, и видећи силно настојавање противника, свом се душом ослони на Господа, и размишљајући у себи да ако не замоли Владика Христа да испуни њихов захтев, онда ће силно узликовати противничка страна, Јевреји ће изаћи као победници, и непријатељи ће се ругати хришћанима и срамотити их. И он са надом рече јеврејскоме збору: Ако хтедне Христос мој, ја ћу вам Га свакако показати. Но ви добро знате ако вам покажем Њега, а ви не усхтеднете поверовати у Њега, онда ће вас све мач одмах погубити; а ако вам због недостојности своје не узмогнем показати Господа мог, онда поступајте надаље по својој вољи.

Јевреји, чувши то, постадоше у исто време и жалосни и радосни: жалосни, јер се бојаху да, ако им покаже Христа, мораће и против воље веровати у Христа; радосни, јер се надаху да им неће показати Христа, и они ће онда слободно остати у својој вери. Архиепископове пак речи беху пријатне Ервану и најмудријим законоучитељима што се налажаху с њим; и они говораху између себе: Потпуно је немогуће да је после пет стотина година жив човек који је убијен од наших отаца, и умро, и био запечаћен

у гробу, и украден од својих ученика, Свети пак отац наш Григорије, знајући речи Господње речене у Еванђељу: „ако имате вере колико зрно горушично, рећи ћете гори овој: пређи одавде тамо, и прећи ће; и ништа неће вам бити немогуће“ (Мт. 17, 20); и држећи те речи у уму, а имајући непоколебљиву веру у Бога и чврсто се уздајући у Њега, устаде са свога престола; и одмаче се мало у страну, на место згодно за молитву. А цар са свим народом чуђаше се и дивљаше таквој архиепископовој великој смелости к Богу и вери, јер се усуђује на то страшно дело; и са страхом очекиваху шта ће се збити. Светитељ, уклонивши се мало подаље од сабора, осени себе крсним знаком и стаде на молитву. Смирено и благоумилно преклонивши колена, и свега себе устремивши к небу, он дуго мољаше на сав глас да сви присутни чују, спомињући у молитви све тајне оваплоћења Бога Речи и сво Христово живљење међу људима, од Његовог рођења до добровољног страдања, крста, смрти, тридневног васкрсења и вазнесења на небо. И напослетку рече: Владико, на очигледан начин покажи себе жива овим злоћом окамењеним и ослепљеним људима; покажи себе жива ради славе светог Имена Твог, да они телесним очима угледају Твоје животворно човечанство, у које си се ради нас

обукао, и са којим си се на небо узнео, да би они, угледавши Те, поверовали у Тебе истинитога Бога и у пославшег Те Оца и Светога Духа.

Када пак светитељ завршаваше молитву, и сви на њега пажљиво гледаху, одједном настаде велики земљотрес и проломи се страховита грмљавина са истока тако да се земља усколеба и сви попадале од страха. А кад се мало прибрасе од страха и придигосе, и погледаше на исток, они угледаше где се отворило небо и светли облак са пламеном огњеним спушта се отуда на земљу: усред пак облака види се Човек, дивнији од свих синова човечијих, Господ наш Исус Христос, лице Му неисказано сија и хаљине Му блистају као саткане од муња, а Он на неки изванредан начин крећући се по облаку приближавао се земљи и стаде горе према архиепископу на облаку, привлачећи очи и срца свих к Себи Својом лепотом, коју језик исказати не може. Од страхотне славе Његове, коју не беху у стању гледати, као некада на Тавору ученици, сви попадале ничице на земљу, и цар и велможе и сав народ од мала до велика. А Јевреји, обузети великим трепетом, осврћући се тамо-амо, нагоше бежати, јер их обасјање Божанске светлости опаљиваше, и слава Господња, коју они не могаху гледати, колебаше

их великим страхом. Али им беше немогуће побећи, нити се с места помаћи, јер их невидљива сила држаше. Архиепископ пак, окрепљен, громко викну ка Ервану: Ерване, ето Онога о коме си слушао много прича, погледај Га и увери се да је Један Свет, Један Господ, Исус Христос на славу Бога Оца, амин. – А Ерван, сав премро, не могаше ништа промолвити. И дође глас од велелепне славе Господње који говораше: „Због молитве епископове исцељује вас Распети од ваших отаца“.

Од овог гласа сви се они још више уплашише, и падоше на земљу обузети ужасом. И као што некада Савле, на путу за Дамаск, када га обасја светлост с неба и дође глас одозго, паде на земљу и с отвореним очима ништа не виђаше, тако и ови ослепише, и при отвореним очима својим не виђаху већ само туговаху и горко ридяху. Кад се све ово тако зби, настаде пред лицем Господњим неки божанствени шум, и светли облак који беше под стопама Господњим сакри Га од очију свих, и постепено се згушњаваше са свих страна за Њим при Његовом узлажењу на небо, све док слава Господња не ишчезе небесима и не сакри се од очију све оно што се виђаше. А цар и сви хришћани, испунивши се смелости, дуго време вапијаху пут Господа: Господе помилуј! – А уважени архиепископ лежаху лицем на земљи,

са сузама узносећи Господу молитву за људе. После тога сви сабрани на сабор: цар са сенатом и народ стадоше свјатјејшег архиепископа Григорија почитовати изузетно и са особитим страхопоштовањем, дивећи се толикој светости његовој и сили молитве његове. А Јевреји питаху један другог: Видиш ли што, брате? – И сваки одговараше: Не видим ништа. – И ови завапише ка Ервану: Тешко нама, учитељу наш, шта ћемо да радимо? – Ерван одговори: Еда ли ми једини ослеписмо угледавши Бога хришћанскога, или и хришћане то исто снађе? – А хришћани, чувши то, рекоше: Ми, благодаћу Господа нашег Христа, добро видимо, и очи су наше сада здравије него што су биле, а ви сте једини слепи због неверја вашег. Јер: Господ је Бог освете; Бог освете неће пропустити (Псал. 93, 1); Он уништи вид ваш, јер ви, будући недостојни, видесте Њега.

Тада Ерван са свима Јеврејима стаде молити архиепископа са сузама, да им исцели очи и подари свето крштење. Архиепископ их упита, да ли истински верују у Господа Исуса Христа. И они сви тврђаху да верују без икакве сумње. Тада их архиепископ, и епископи и презвитери што беху с њим, одмах огласише и извршише свету тајну крштења. А кад Јевреји улажаху у свету крстионицу, тог тренутка им са очију

одпадалаше као нека крљушт, и сви прогледаху и телесним и духовним очима: срцем верујући за правду а устима својим исповедајући Господа нашег Исуса Христа за спасење (Рм. 10, 10). И сви бише крштени у име Оца и Сина и Светога Духа, почевши од Ервана, коме сам цар беше кум, и коме на светом крштењу би дато име Лав; и цар га, као човека паметна и достојна одликовања, постави за члана свога сената и начини патрицијем.[16] И кајаше се Ерван силно због своје пређашње заблуде; и имајући свагда на уму јављење Господа, он ужасно осуђиваше себе што је говорио: Како је жив на небу Господ Исус Христос, кога оци наши распеше и погребеше, и кога ми сматрасмо за мртва? – И са сузама говораше: Господе Исусе Христе, Сине Бога Живога, опрости ми што у своме незнању сагреших Теби! – Свјатјејшег пак архиепископа Ерван почитоваше као ангела Божија, и не жељаше да се одвоји од њега. И тако се сва Омиритска земља просвети светлошћу свете вере: по свима градовима и селима бише крштени не само Јевреји него и незнабошци. И би велика радост по свој земљи Омиритској; заједно са људима радоваху се и анђели на небу због таквог обраћења и покајања душа људских, и слављаше се Бог који свима људима жели спасење.

Потом свети архиепископ Григорије саветова цару да нареди Јеврејима да им куће и обиталиште не буду издвојени него да се настане међу хришћанима, да не би одржавали тајне скупове и договоре. Цар издаде овакав закон: „Нека нико од Јевреја не узима својој кћери мужа из јеврејскога рода, него нека узима себи зета између хришћана; и син јеврејски нека не узима невесту између јеврејских кћери него нека иште између хришћанских. Ко се усуди прекршити овај закон, тај нека буде мачем посечен“.

Архиепископ учини то зато, да би јеврејски народ, измешавши се са хришћанима, заборавио за неколико година на своју старозаветну веру и обичаје. И свуда завлада спокојство и дубоко смирење, и сијаше побожност са свих страна; цар са архиепископом усрдно службаху Богу, вршећи свуноћна славословља Владатељу Христу, бринући се о спасењу душа људских и управљајући царством милостиво и праведно. Благодестиви цар Аврамије проживе у Омиритској земљи тридесет година и усну у Господу, претходно обавештен светим Григоријем о дану своје смрти; и би свечано погребен у граду Афари.

Након мало времена по царевом престављењу

свети отац наш Григорије добро руководивши стадо своје, утврдивши веру на темељу апостола и пророка, и сатворивши многа знамења и чудеса у славу Божју пређе из овог живота деветнаестог децембра, и чесно би у истом граду положен у почивалници велике цркве.[17] Сва Омиритска земља оплака свог архијереја, нарочито крштени Јевреји: јер он свима беше отац добар и милостив, мио људима и благопријатан Богу, коме и предстаде у броју других светих јерараха, славећи с њима Оца и Сина и Светога Духа вавек. Амин.

НАПОМЕНЕ:

[4]Етиопија, земља у Африци, одговара данашњој Абисинији. Налазила се у горњим токовима реке Нила; граничила: са севера Тиваидом, са запада Ливијом, са југа Јужном Етиопијом, са истока Арабијским заливом и Црвеним морем; престоница – Авксуми. У првим вековима хришћанства Етиопија била моћна царевина. Хришћанство примила у четвртном веку.

[5]Омирити – житељи јужне Арабије. У првим вековима хришћанства у Арабији живело једанаест разних племена; од њих само два: Омирити и Савеји били хришћани. Остала

племена већим делом држала Јеврејску веру. – Награн или Анагран, велики многољудан град на обали Арабијског залива; сви његови становници били хришћани

[6] Псал. 44, 2. 8.

[7] Блажени Елезвој упокојио се око 553-555. године. Спомен његов Црква празнује 24. октобра.

[8] О овој препирци, – како пише свети Димитрије Ростовски, – у Минејима митрополита Макарија налази се посебна књига

[9] 4. Мојс. 14, 24. 30; 26, 65; 32, 1. – 5. Мојс. 1, 36

[10] 4. Мојс. 11, 4-15

[11] 5. Мојс. 6, 6-7; 2. Мојс. 20, 2-5

[12] Дан. 14, 30-40.

[13] 1. Мојс. 20, 4.

[14] 2. Цар. 2, 8-15.

[15] Нотарије – брзописац, писар; тако су се називали царски секретари, који су водили деловоднике најважнијих државних саветовања, а и секретари патријараха.

[16] То јест уврсти га у виши сталеж, у племиће.

[17] Свети Григорије упокојио се око 552. године.

